

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE UYUM SÜRECİNDE ÇEVRE POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Nural YILDIZ*

ÖZET

Artan nüfus, hızlı sanayileşme ve çarpık kentleşme doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın dünyanın hemen her ülkesinde çevre kirliliği bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Tüm dünya ülkeleri için üretim ve sanayileşmenin hız kazanması ve aşırı kar güdüsü beraberinde doğal kaynaklar ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerin artmasına neden olmuştur.

Çevre sorunlarından duyulan endişeyi yaygınlaştıran ve küresel boyuta taşıyan en önemli gelişme 5 Haziran 1972 tarihinde Birleşmiş Milletler düzeyinde Stockholm’de yapılan konferans olmuştur. Bu konferansa 100’den fazla ülkenin katılması, sorunun tüm dünya ülkeleri tarafından paylaşıldığını da göstermektedir.

Artan çevre sorunlarını çözmek, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını ve yaşamlarını güvence altına almak sureti ile ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir kılmak için ülkeler çevre sorunları üzerine yoğunlaşmış, çevre politikaları belirleme ve uygulama yoluna gitmişlerdir.

İçinde bulunduğumuz süreçte, gelişmiş bir entegrasyon olan Avrupa Birliği de çevre sorunlarına çözüm üretmek amacı ile ortak politikalar geliştirmiştir. Çünkü kirlilik sınır tanımamaktadır.

Yapılan bu çalışmada, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde, Birliğin ortak çevre politikası ile Türkiye’de uygulanan çevre politikalarının karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Politikası, Sürdürülebilir Kalkınma, Çevre Sorunları

ABSTRACT

The Comparative Analysis of Environmental Policies in the Harmonization Process to EU in Turkey

Rapid population growth, rapid industrialization and non-regular urbanization have caused the pressure to natural resources. Especially after second half of 20th century environment pollution has been became a serious problem for all of countries whether they are developed or developing countries. Countries’ rapid industrialization process and profit maximizing motives have also negative effect to natural resources and environment.

The major development about consciousness of environment is the Conference which had carried the problem to global level on 5th June 1972 in Stockholm. More than 100 countries had participated to the Conference as a result of importance of the problem.

* Dr. Araştırma Görevlisi, Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

Most of countries have focused on the environment problems and policies to solve the rising environment problems, to make sure life quality of the future generations and sustainable economic development.

In current process, EU which is called as high level integration is interested in this kind of policies too. Because, environmental pollution has no border, so that each one of countries has been effected from the pollution.

In our paper, it is compared that Common Environment Policy of EU and current Environment Policy of Turkey in the harmonization process to EU.

Key Words: *Environmental Policies, Sustainable Development, Environmental Problems.*

I. ÇEVRE SORUNLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE DÜNYADAKİ GELİŞMELER

Çevre kavramı, insan yaşamı içinde çeşitli boyutlarda ve anlamlarda kullanılmaktadır, bu durum ilk bakışta kolay ve anlaşılabilir gibi görünmekteyse de, kavram derinliğine incelendikçe ne denli karmaşık ve sınırlarının çizilmesinin güç olduğu anlaşılmaktadır. Çevre; “insanın bütün sosyal, biyolojik, fiziksel ve kimyasal faaliyetlerini sürdürdüğü ortam” (Sungur, 1998: 4) olarak tanımlanmaktadır.

Artan nüfus, hızlı sanayileşme, çarpık kentleşme ve bunlara bağlı olarak artan doğal kaynak tüketimi 20. yüzyılın ikinci yarısında, gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın dünyanın hemen her ülkesinde çevre kirliliği olgusunu ortaya çıkarmıştır (Uslu, 1996:111).

Gelişen ve değişen dünya koşullarında ortaya çıkan çevre kirliliğinin başlıca dört nedeni vardır (Üstünel, 1994:361-362):

- 1- Hızlı nüfus artışı ve nüfusun belli merkezlerde toplanması.
- 2- Hızlı üretim ve gelir artışı, kişi başına düşen geliri arttırırken, kalıntı ve çöplerin de artmasına yol açmıştır.
- 3- Teknolojik ilerlemeler, bir yandan üretimi arttırırken bir yandan kimyasal ve ısısal nitelikte zararlı atıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nükleer santraller, tarım ilaçları, otomotiv sanayinin gelişmesi örneklerinde görüldüğü gibi.
- 4- Çevre kirlenmesinin elverişli bir ekonomik ortamın oluşu. Yani dışsallıkların içselleştirilememesi probleminin olması.

Çevre sorunlarından duyulan endişeyi yaygınlaştıran ve küresel düzeye çıkmasını sağlayan Birleşmiş Milletler düzeyindeki ilk toplantı, 5 haziran 1972 tarihinde Stockholm’ de yapılan konferans olmuştur. Yüzden fazla ülkenin katıldığı bu konferansta “Eylem İçin Tavsiyeler” adı altında bir faaliyet planı hazırlanmıştır. Bu plan, 5 bölüm ve 119 maddeden oluşmaktadır (Başol, 1985:222):

- İnsanların yerleşmiş bulunduğu yörelerin yönetimi
- Doğal kaynakların yönetimi
- Genel olarak kirlenme
- Deniz kirlenmesi
- Kirlenmenin eğitsel, bilgi edinme, sosyal ve kültürel yönleri.

Artan nüfusun besin ihtiyacını karşılamak için gerekli tarım arazileri, balıkçılık ve ekolojik dengenin temeli olan ormanlar ve sanayinin ihtiyacı olan hammadde çeşitleri gibi ana biyolojik sistemlerin hızla kaybolması yeni arayışları gündeme getirmiştir. Bu bağlamda 1987 yılında Brundland Raporu yayınlanmış ve 1992 yılında da Rio Konferansı düzenlenmiştir.

Brundland raporunun getirdiği en önemli ilkelerden birisi kuşkusuz sürdürülebilir kalkınma ilkesidir. Sürdürülebilir kalkınma; “Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin sağlamaktır.” Dolayısıyla, varolan kaynakların en azından kirletilmeden, azaltılmadan gelecek nesillere aktarılması önem kazanmaktadır.

Stockholm’ den Rio’ ya en önemli değişiklik ise; Stockholm’ deki kirlilik ve yenilenemeyen kaynakların tüketimi konusunda “sorun-kaynaklı” bir yaklaşım geliştirilirken, Rio’ da doğal kaynaklara dayalı, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ile insan kaynaklarının geliştirilmesini benimseyen entegre bir yaklaşım seçilmiştir (Fisunoğlu, 1998:15).

Çevreyi kirletmeden gelecek kuşakların ihtiyaçlarını ve yaşamlarını güvence altına alarak ekonomik kalkınmayı sürdürebilir kılmak amacıyla çevre için politikaların belirlenmesi gerekmektedir.

Çevre politikaları ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte, hemen her yerde üzerinde birleşilen ortak hedeflerden de söz edilebilir. Bunlar (Keleş, 1996:243);

- Toplumun sahip olduğu çevre değerlerinin korunması ve geliştirilmesi,
- Çevre politikalarının uygulanmasının gerekli kıldığı yükün paylaşılmasında toplumsal adalet ilkelerine uygunluğun sağlanması,
- Bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşamlarını sürdürmeleridir.

Yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda bir çok çevre politikası ilkesi geliştirilmiştir. Fakat, bunlar arasında en çok uygulanmaya çalışılan ilkeler; kirleten öder, özen gösterme ve işbirliği ilkeleridir.

II. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK ÇEVRE POLİTİKASININ GELİŞİMİ

Avrupa Birliği’ nin kuruluş aşamalarında ortak bir çevre politikası mevcut değildi. Birliği kuran Paris ve Roma anlaşmalarında çevreden söz edilmemiş ve çevreye ilişkin

herhangi bir hükme de yer verilmemiştir. Fakat, zamanla kirliliğin sınır tanımadığının anlaşılması ve çevre sorunlarının çözümünde kullanılan araçların haksız rekabete neden olabileceği, çevreyi dışlayan bir ekonomik kalkınmanın mümkün olamayacağı gibi nedenlerle Birlik ortak bir çevre politikasının oluşturulmasını uygun bulmuştur. Bu bağlamda, çevre sorunlarının Birleşmiş Milletler düzeyinde ele alındığı 1972 yılındaki Stockholm Konferansı, Avrupa Birliği düzeyinde aynı yıl Paris Konferansı' nın yapılmasına da neden olmuştur.

Paris konferansında Birlik üyesi ülkeler, kendi sınırları içerisindeki çevre kirliliğinin genel bir değerlendirmesini yapmışlardır. Birlik genelinde bir çevre politikası oluşturulması da gündeme gelmiş, oluşturulacak olan çevre politikalarının temel ilkeleri de bu konferansta belirlenmiştir. Belirlenen bu ilkeler on iki farklı alanda yoğunlaşmaktadır (Ekeman, 1998: 12-13):

- Çevre sorunlarının kaynağına inilecek ve bu amaçla teknolojik yenilikler, çevrenin korunması göz önünde bulundurulacak şekilde yönlendirilmelidir.
- Alınan kararlar ve projelerde mümkün olan en erken safhada çevrenin korunması faktörü dikkate alınacaktır.
- Gereksiz doğal kaynak kullanımı ve ekolojik dengenin bozulmasına yol açacak tüm eylemlerden kaçınılmalıdır.
- Çevre politikaları diğer politikalarla bir bütünlük içerisinde yürütülmelidir.
- Bilimsel ve teknolojik alandaki faaliyetler hızlandırılmalıdır.
- Kirliten öder ilkesi benimsenmeli, ancak uluslar arası ticaret ya da yatırımı etkiler nitelik taşıması durumunda birlik genelinde tanımlanması gereken bazı istisnai düzenlemelerin yapılması gereklidir.
- Birleşmiş milletlerin Stockholm konferansında insan ve çevrenin korunması doğrultusunda aldıkları kararlar ve yapılan düzenlemelere tüm üye devletler uymalıdır.
- Çevre politikaları oluşturulurken gelişmekte olan ülkelerinde çıkarları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Çevre ile ilgili uluslar arası kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen faaliyetlere katılmalı ve eylemlere destek verilmelidir.
- Birlik içi çevre politikaları uyumlaştırılmalıdır.
- Çevre kirliliği yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası olmak üzere farklı düzeylerde ve sorunun niteliğine göre çözülmeye çalışılmalıdır.
- Çevre politikalarının başarısı birlik yurttaşlarının her kademedeki katılımına bağlı olduğundan dolayı, yurttaşlar çevre konularında bilgilendirilmeli ve eğitilmelidir.

Paris konferansında alınan bu kararlar, 7 şubat 1992 tarihinde imzalanan Maastricht antlaşması ile değişikliğe uğramıştır. Antlaşmanın önsözünde çevre kavramına yer verilmiş, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre koruma bağlamında ele alınması gereğinden söz edilmiştir. Yine bu antlaşmada çevre politikalarının diğer politikalarla bir bütünlük halinde olması gerektiği, bölgesel ve küresel çevre sorunları ile mücadelede uluslararası düzeyde

önlemlerin geliştirilmesi, çevre politikalarının uygulanabilmesi için gerekli finansmanın sağlanması gibi maddeler içermekteydi.

AB'de çevre için yukarıda özetlenen temel ilkelerin hayata geçirilmesi amacıyla 1973 yılından itibaren çevre eylem programları oluşturulmaya başlanmıştır. Altıncısı uygulanmakta olan çevre eylem programı 2001-2010 yıllarını kapsamaktadır. Bu programın öncelikli konuları şunlardır (www.eu.int):

- 1- Klimanın korunması ve küresel ısınma
- 2- Doğal yaşam alanlarının korunması
- 3- Çevre ve sağlık problemlerinin çözülmesi
- 4- Atık yönetimi.

AB, çevre eylem programlarına büyük finansman kaynakları ile desteklemiştir. Eylem programlarında yapılan harcamalar aşağıda gösterilmiştir (Wehle 2002:7);

- I. Eylem Programı (1984-1987): 3,3 Mrd. €
- II. Eylem Programı (1987-1991): 4,4 Mrd. €
- III. Eylem Programı (1990-1994): 6,6 Mrd. €
- IV. Eylem Programı (1994-1998): 13,2 Mrd. €
- V. Eylem Programı (1998-2002): 15,0 Mrd. €
- VI. Eylem Programı (2002-2006): 17,5 Mrd. €.

1. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK ÇEVRE POLİTİKASININ HEDEF VE İLKELERİ

Sınır tanımayan kirliliğin etkileri yerel, bölgesel olduğu kadar aynı zamanda küreseldir. Kalkınma ile çevre arasında önemli bir dengenin olduğu ve bu dengenin korunması gerektiği 1992 yılında yapılan Rio zirvesinde de vurgulanmıştır. Dolayısıyla Avrupa Birliği' nin içindeki bir üye ülkede artan kirlilik diğer üye ülkeleri etkileyebilmektedir. Ülke bazında uygulanan politikalar da birlik içerisinde haksız rekabete neden olabilmekte ve diğer ortak politikaları etkileyebilmektedir. Bu ve benzer nedenlerle oluşturulan Avrupa Birliği Ortak Çevre Politikası' nın amaçları, Tek Senet ile madde 130,' nin ilk paragrafında açıklanmış ve bu kapsamda üç ana hedef sıralanmıştır (Ekeman, 1998: 15):

- 1- Çevreyi muhafaza etmek, korumak ve çevre kalitesini yükseltmek.
- 2- Kişilerin sağlığının korunmasına katkıda bulunmak.
- 3- Doğal kaynakların dikkatli ve akılcı bir biçimde kullanımı sağlamaktır.

Çevre sorunlarının çözümlenmesine yönelik olarak Avrupa Birliği' nin alması gereken tedbirlerin temelini oluşturan çevre politikası ilkeleri dört ana başlık altında incelenebilir. Bunlar; Önceden önleme ilkesi, Kaynağında önleme ilkesi, Kirleten öder ve Çevre politikasını diğer politikalarla bütünleştirme ilkeleridir.

Önceden Önleme İlkesi; çevre kirliliğini gidermeye çalışmaktansa, kirlilik ortaya çıkmadan önce alınacak olan tedbirlerle önlenmesi esasına dayanır. Çevre politikaları içerisinde önemi gittikçe artan bir ilkedir. Bu ilke 1990' lı yıllarda Birliğin çevre mevzuatının temelini oluşturmuştur.

Kaynağında Önleme İlkesi ile, çevre kirliliğinin en erken safhasında, Birliğin belirlemiş olduğu teknik standartlara uyumun zorunlu kılınması yoluyla, kirliliğe neden olan unsurlara kaynağında müdahale edilerek, kirliliğin öncelikle engellenmesi ve azaltılması hedeflenmiştir.

Kirleten Öder İlkesi; Avrupa Birliği Ortak Çevre Politikası' nın ekonomik araçlarının temelini oluşturan bu ilke, kirliliğe neden olanın, kirliliğin ortadan kaldırılması için gereken maliyete katlanmasını içermektedir.

Kirleten öder ilkesinin uygulanmasında en önemli noktalar, çevreye verilen zararlardan kimin sorumlu olduğunu, zararın giderilmesine kimin katlanması gerektiğinin, zarara muhatap olanın ve kirliliğin maliyetinin belirlenmesidir.

Ortak Çevre Politikasının Diğer Politikalarla Bütünleştirme İlkesi ise, tamamen Avrupa Birliği Hukuku'na özgü bir ilkedir ve çevre politikalarının diğer Birlik politikalarına entegre edilmesini gerektirmektedir (Budak, 2000: 46). Bütünleştirme ilkesi ilk olarak tarım ve ulaştırma politikalarında uygulanmıştır.

AB çevreyi iyileştirmek hedefine bağlı olarak, Avrupa Yatırım Bankası'ndan çevresel yatırım projeleri için büyük miktarlarda finansman sağlamaktadır. Banka, uzun vadeli kredilerini, çevre koruma projelerinin yatırım maliyetlerinin %50'sine kadar kısmını karşılamak için hazır bulundurmaktadır (Europäische Kommission 2002:23). Bununla birlikte, yüksek çevre kalitesi, Birliğin daha yoksul bölgelerine yatırımların çekilmesinde bir faktör olmuştur ve fonlar giderek artan şekilde kıyıların, limanların, nehirlerin temizlenmesi, kirlenmiş-bozulmuş endüstriyel ve kentsel alanların rehabilitasyonu gibi çevrenin iyileştirilmesi projeleri için ayrılmaktadır. Fonlar, özellikle küçük ve orta büyüklükte işletmeler tarafından çevreyle dost teknolojilerin kullanımının desteklenmesi ve yenilenebilir enerji, koruma, kitle ulaşımı, çevre yönetimi eğitimine destek için de kullanılmaktadır (<http://www.eureptr.org.tr/kitap/cevre.html>).

AB, Türkiye'nin Ortak Çevre Politikası'na uyum sürecinde, etkili çevre politikası tedbirleri tasarlamak, geliştirmek ve uygulamasına yönelik programları desteklemektedir. Bu programlar; yüksek maliyetli çevresel yatırımlar, çok ülkeli çevresel programlar, doğa, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve çevresel bilgiye erişimdir. Bu programlarla ilgili projelerin uygulanması için Avrupa Komisyonu 15,5 milyon € finansman ayırmıştır (AB 2003: 38). Bununla birlikte AB; Çevre teşvik programlarından 2004-2005 döneminde 198 projeyi desteklemektedir. Teşvik edilen projelerin 104'ü Çevre tekniklerine yatırım, 77'si doğayı korumaya yönelik ve 17'si de üçüncü ülkelerde çevre ile ilgili projelerdir (EU-Nachriten 2004:23).

Avrupa Birliği' nin Ortak Çevre Politikası mevzuatı, çevre politikalarının uygulanmaya başladığı 1972 yılından itibaren bütün alanlarda çevre kirliliği sınır değerleri ile standartlarını belirleyen dört yüzden fazla yönerge, tüzük ve karardan oluşmaktadır. Fakat Birliğin çevre mevzuatı özellikle hava, su, atık yönetimi, gürültü ve doğal çevrenin korunması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, uygulanan çevre politikalarının en büyük özelliğini, üretici ve tüketici üzerinde çevreyi kirletmemeyi özendirmek oluşturmaktadır.

III. AB'NE UYUM SÜRECİNDE TÜRKİYE' DE ÇEVRE POLİTİKALARI

Çevrenin önemi özellikle son yıllarda Türkiye'de de anlaşılmış ve bu konuda çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye'nin çevre politikaları da ister istemez sürdürülebilir kalkınma bağlamında şekillenmeye başlamıştır. Çünkü dünyada çevreye duyarlı bir ticaret hız kazanmaktadır. Türkiye'deki çevre politikalarının gelişmesinde 1972 yılında Birleşmiş Milletler düzeyinde düzenlenen Çevre Konferansı etkili olmuştur. Dolayısıyla, 1963 yılında uygulanmaya başlanan beş yıllık kalkınma planlarının ilk ikisinde çevre sorunları ve politikaları yer almamış, fakat 1973 yılında uygulanmaya başlanan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre sorunları ilk kez ele alınmış olmasına rağmen, sanayileşme ve kalkınmaya zarar verebilecek ve engelleyebilecek olan çevre politikalarının benimsenmeyeceği de belirtilmiştir. Bundan sonraki uygulanan kalkınma planlarında da çevreye giderek daha fazla önem verilmiştir.

Günümüzde uygulanmakta olan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre politikaları, amaçları ve ilkeleri aşağıda belirtilmiştir (DPT, 2000:188-189);

- İnsan sağlığını, ekolojik dengeyi, kültürel, tarihi ve estetik değerleri korumak suretiyle ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak temel amaçtır.

- Uzun dönemde çevre sorunlarının çözümü için uygulanan politikalar ve stratejilerin ülkenin içinde bulunduğu şartlar dikkate alınarak AB normları ve uluslararası standartlara paralel olması sağlanacaktır.
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilecek; çevresel riskler en aza indirilecektir. Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı amacıyla hazırlıkları tamamlanan Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı yürürlüğe konacaktır. Korunan alanlar için yönetim planları ve uygulamasına yönelik eylem planları hazırlanacaktır.
- Çevre ve kalkınma ile ilgili veri ve bilgi erişim sistemleri oluşturulacak, çevre izleme ve ölçüm alt yapısı geliştirilecek, çevre envanterleri, istatistikler ve standartlara yönelik ihtiyaç duyulan düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
- Sanayi politikalarının belirlenmesinde ve yeni sanayi yatırımlarında çevre dostu teknolojilere öncelik sağlanacak, yerel imalatçılar çevre dostu teknolojiler konusunda bilgilendirilecek ve teşvik edilecektir.

Türkiye’de uygulanan kalkınma planlarında çevre ile ilgili gelişmeler, AB’nin Çevre Eylem Programları ile paralellik taşımaktadır. Bu bağlamda, çevre açısından gelinen seviye Birliğin çevre politikalarına uyumda sorun teşkil etmeyeceğidir. Türkiye’nin, 2004 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini onaylaması da Birliğin çevre politikalarına uyumda önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte, hava kalitesi, su kalitesi, atık yönetimi, doğa koruma alanlarında sınırlı ölçüde ilerleme kaydedilirken, çevre politikalarının diğer politikalarla entegrasyonu, endüstriyel kirlilik ve risk yönetimi konularında önemli bir gelişme sağlanamamıştır.

Türkiye’de çevre kanunu çerçevesinde hazırlanan yönetmelikler, çevre kirliliğinin azaltılması, uyulması gereken standartları ve yasaklanması istenen etkinlikleri belirtmektedir. Bu yönetmelikler içerisinde en önemli olanları şunlardır;

1. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği
2. Hava Kalitesinin Korunması Kontrolü Yönetmeliği
3. Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
4. Gürültü Kontrolü Yönetmeliği
5. Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği

SONUÇ

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, hızlı ekonomik büyüme, bir yandan kentleşmeyi ve doğal kaynakların tüketimini hızlandırırken diğer yandan atıkların artmasına neden olmuştur.

Kalkınma Planlarında çevre politikaları, önceleri ortaya çıkan kirliliği giderici amaçlara dayanırken, daha sonra önleyici politikalar ve nihayet sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun bir şekilde, çevre ve ekonominin entegrasyonuna öncelik veren politikalar şeklinde bir gelişme öngörmüştür. Çünkü dünyada çevreye duyarlı bir ticaret hız kazanmaktadır. Türkiye'nin de bu trend içerisinde yerini alabilmesi ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmesi için çevreye gerekli önemi vermek zorundadır. Türkiye, son on beş yıl içerisinde çevre sorunlarına eğilmek üzere çeşitli mekanizmaların oluşturulmasında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. 1982 Anayasası, yurttaşların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama haklarını tanımaktadır; 1983 yılında Çevre Kanunu çıkartılmış; 1991 yılında Çevre Bakanlığı kurulmuş; 1993 yılında ÇED raporlarının uygulanmasına başlanmıştır. Aynı zamanda, halkın temiz bir çevreye yönelik duyarlılığı ve bu yöndeki talepleri giderek artmaktadır ve çevre konusunda çalışan sivil toplum kuruluşlarında gelişmeler olmaktadır. Fakat, bütün bu olumlu gelişmelere karşın, çevreyle ilgili konular ekonomik ve sosyal kararlara henüz yeterince bütünleştirilememiştir.

Türkiye'nin çevresel kirlenmeyle mücadeleyle yönelik sürdürülebilir politikalar ortaya koyması, uygulamaların etkinleştirilmesi ve finansman mekanizmalarının geliştirilerek il çevre müdürlüklerinin güçlendirilmesi gereklidir. Ayrıca, tüketici davranışlarını etkilemek için, değişik vergi uygulamaları dahil olmak üzere, çeşitli araçlara başvurarak kurşunlu benzin kullanımına son verilmesi de onaylanan hedefler arasındadır. Hava kirliliğini önlemek amacıyla evlerde doğal gaz kullanımının yaygınlaştırılması, doğal gazın ulaşmadığı yerlerde ise kaliteli kömür tüketiminin teşvik edilmesi gerekmektedir. Altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi, kaynakların rasyonel kullanılması ve özel sektörün bu hizmetlere katılımı sağlanmalıdır.

AB'ne tam üyelik sürecinde, Türkiye'nin, Birliğin diğer politikalarına uyumunda olduğu gibi Ortak Çevre Politikası'na uyumu da son derece önem arz etmektedir. Her ne kadar bu konuda önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, genel olarak çevre müktesebatının aktarılması düşük seviyede kalmaktadır. Özellikle hava kalitesi, atık yönetimi, su kalitesi, doğanın korunması ve sanayi kirliliği konularında daha çok çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, bu politikaları uygulayanlar arasında koordinasyonun sağlanması, aynı zamanda çevre politikalarının uygulanmasındaki eksikliklerin giderilmesi lazımdır.

KAYNAKÇA

Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliđi, (2003): *AB'nin Türkiye'de Desteklediđi Programlar 2003-2004*.

Başol, K., (1985): *Doğal Kaynaklar Ekonomisi*, İzmir: İstiklal Matbaası.

Budak, S., (2000): *Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası*, İstanbul: Büke Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2000): *Uzun Vadeli Strateji ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, Ankara.

Ekeman, E., (1998): *Avrupa Birliği ve Türkiye' nin Çevre Politikalarının Karşılıklı İncelenmesi*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 153, İstanbul.

Europäische Kommission, (2002): *Weichenstellungen für Eine Umweltgerechte Zukunft*, Luxemburg.

EU-Nachrichten (2004), *Umwelt Politik*, Themenheft Nr: 7, Media Res, Public Relations, Köln-Berlin.

Fisunoğlu, M., (1998): “Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekonomi”, Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması Tartışma Toplantısı, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, No:126, Ankara: Önder Matbaa.

<http://www.eureptr.org.tr/kitap/cevre.htm>

Keleş, R.-Hamamcı, C., (1996): *Çevrebilim*, Ankara: İmge Kitabevi.

Sungur, N., (1988): “Toplum ve Doğa Kanseri: Çevre Sorunu”, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı:252, Ankara.

Uslu, O., (1996): *Çevresel Etki Deđerlendirmesi*, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, No: 111, Ankara.

Üstünel, B., (1994): *Ekonominin Temelleri*, Etiler: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Wehle, C., (2002): *Einleitung- Das 6. Forschungsrahmenprogramm*, Bundesministerium Für Bildung und Forschung, Mediahaus Biering, Bonn.

www.eu.int/pol/env/overview_de.htm., Unsere Zukunft liegt in unserer Hand, 2004.